

AMEA

Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu

Müqayisəli ədəbiyyatşünaslıq, 2019, № 1

Daxil olma: 07.01.2019

Qəbul olma: 28.01.2019

Səhifə: 172-176

ISSN: 2663-4414

AZƏRBAYCAN-SLAVYAN ƏDƏBİ ƏLAQƏLƏRİ

UOT: 821.512.162.09

Mahrux Tağıyeva *

NİKOLAY VASİLYEVİÇ QOQOL VƏ FYODOR MİXAYLOVİÇ DOSTOYEVSKİNİN PUBLİSİSTİKASI İZABELLA AĞAYEVANIN ARAŞDIRMALARINDA

Açar sözlər: Qoqol, Dostoyevski, "Yazıçının gündəliyi", tədqiqat, Ağayeva, publisistika, Azərbaycan

Key words: Qoqol, Dostoyevsky, "A Writer's Diary", research, Aghayeva, publicity, Azerbaijan

Ключевые слова: Гоголь, Достоевский, "Дневник писателя", исследование, Агаева, публицистика, Азербайджан

İzabella Ağayeva Qoqol və Dostoyevski yaradıcılığını, daha dəqiq desək, yazıçıların publisistikasını müqayisəli-tipoloji cəhətdən araşdıran Azərbaycan tədqiqatçılarından biridir. Tədqiqatçı bu mövzuda yazdığı "N.V.Qoqolun və F.M.Dostoyevskinin publisistikası ("Dostlarla yazışmalardan seçilmiş yerlər" və "Yazıçının gündəliyi")" monoqrafiyasının müəllifidir.

İ.Ağayevanı maraqlandıran mühüm məqamlardan biri Qoqol və Dostoyevskinin dünyagörüşlərindəki mühit, qəlb və ruh məsələləridir. O yazır ki, Dostoyevski şəxsiyyətin formalaşmasında mühitin rolunu danmır, lakin yazıçı ədalətli olaraq şəxsiyyətin törətdiyi hərəkətlərdə sərbəst və azad olduğunu, şəxsi məsuliyyət daşdığını, mühitin bəraətinin mümkünsüzlüyünü bildirmişdir. Qoqolun "Seçilmiş yerlər" əsərində mühit anlayışına toxunulmamışdır. Yazıçı üçün "torpağın ruhu" və "insanın qəlbə" anlayışları əhəmiyyət kəsb etmişdir. "Torpağın ruhu" kollektiv, "insanın qəlbə" individual məzmun daşıyır. M.Q.Qerşenzonun ruh və qəlb haqqında fikirləri maraqlıdır: "Ruh hər yerdə mövcuddur, o, məxluq üzərində hökmdardır – həmişə hər şeydədir və heç zaman heç bir məxluqda məhdudlaşmır, qəlbın isə uçmaq üçün qanadları yoxdur, o fərdidir, yəni şəxsiyyətdə həbs olunub" [1, s.85]. "Qoqol və Dostoyevski üçün xristian dəyərləri (ruh və qəlb) və demokratik dəyərlər (məhkəmə və mühakimə üsulları) antoqonist anlayışlardır" [2, s.81], – deyər İ.Ağayeva yazır. Bu dilemmada tədqiqatçı yazıçıların hər ikisi kimi, üstünlüyü xristianlığa verir, çünki xristianlıq müxtəlif təbəqələrin insanlarını birləşdirməyə şərait yaradır, ölkənin vahidliyini möhkəmləndirir.

F.M.Dostoyevski publisistikasını araşdırarkən İ.Ağayeva burada Rusiyanın və Qərbin nümayəndələrinin demokratik ideallarının dəqiqliklə açılıb göstərildiyinə diqqət çəkir. Yazıçıya görə, "demokratizm – xristianlığın antipodudur. Rus torpaqlarına kor-koranə, zorla yeridilən Avropa dəyərləri bu torpaqları məhsuldar etməyə qadir deyil" [2, s.81]. Dostoyevski Belinskini, Çernışevskini, Qradovskini, Kavelini Qərbin azadlıq, inqilab, demokratiya haqqındakı təlimlərinə uyaraq, milli ideyaları məhv etmələrində günahlandırmışdır.

Rusiyanın mənəvi tərəqqisində Dostoyevski və Qoqol sözünün əhəmiyyəti danılmazdır. Bununla yanaşı, yazıçıların bədii mətnə, onun təhlilinə və qiymətləndirilməsinə münasibətləri də maraqlıdır. Hər iki ədib Puşkin yaradıcılığına, onun qəhrəmanlarına mövcud ictimai və ədəbi mövqedən yanaşmışlar. Dostoyevski Aleko və Onegini "artıq insanlar" kimi deyil, sərgərdanlar kimi səciyə

* Bakı Slavyan Universiteti. Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru. E-mail: mahrux_tagiyeva@live.ru

yələndirmişdir. Bu silsiləyə o, Peçorini, Rudini, Lavretskini, Volkonskini, İ.Ağayevaya görə, səhvən Çiçikovu da aid etmişdir.

Qoqol Puşkinin xəlqi ruhunun daha parlaq əks olunduğu “Poltava”, “Boris Qodunov”, “Kapitan qızı” və “Yevgeni Onegin” əsərlərinin barəsində mülahizələr söyləmişdir. Bəzən Dostoyevski və Qoqolun fikirlərinin üst-üstə düşmədiyi məqamlar da olmuşdur. Məsələn, Qoqolun təbirincə, “Puşkin “Yevgeni Onegin”də müasir insanı təsvir etmək istəmiş və hər hansı müasir məsələnin həllinə çalışmışdır və bacarmamışdır” [1, s.335]. “Əgər Qoqol Puşkinin “hər hansı müasir məsələnin” həllinə can atdığı duymamışdırsa, Dostoyevski Oneginin və onun kimi qəhrəmanların xalqla və öz ölkəsilə faciəvi ayrılığa gətirib çıxaran sərgərdanlığını dəqiqliklə təyin etmişdir” [2, s.105]. Puşkin yaradıcılığının əsl rus ruhunu özündə ehtiva etməsi fikri hər iki publisist üçün birmənalıdır, ancaq müxtəlif formada təzahür tapır: Qoqolda bilavasitə Pimen surətinin və Beloqor qəsrinin məişətinin təsvirilə; Dostoyevskidə isə birbaşa milli zəmindən qopmuş sərgərdan obrazlarına müraciətlə. Puşkinin bir güzgü kimi insanın özünü göstərdiyini söyləyən İ.Ağayeva, ona müraciət edən hər iki ədibin rus və dünya mədəniyyətinin keçmişinə, bu gününə və gələcəyinə məxsusluğunu təsdiqləyir.

İ.Ağayeva Dostoyevskinin inqilabçı-demokrat ədəbiyyata münasibətini yazıcının “Qrajdanin” jurnalının redaktoru olduğu dövrlə əlaqələndirmişdir. 1873-cü ildə qələmə alınmış “Köhnə adamlar” məqaləsi Belinski və Gertsenə həsr edilmişdir. Burada ədib Gertseni “rus zadəganı və hər şeydən əvvəl dünyanın vətəndaşı, Rusiyada yaranmış tip” [3, s.21, 8] adlandırır. N.N.Straxova məktubunda yazmışdır: “O (Gertsen – M.T.), həmişə və hər yerdə ilk növbədə şair olmuşdur” [3, s.21, 378]. Belinski, Dostoyevskidən fərqli olaraq, Gertsenin digər xüsusiyyətlərini – mütəfəkkirliyini daima qeyd etmişdir, onun üçün yazıçı Gertsen ikinci yerdə olmuşdur. Dostoyevski Gertsenin siyasi baxışlarının əsasında isə onun nifrət etdiyi “köhnə təhkimçiliyin nəticəsi olmasını, ... dogma torpaq və onun ideallarından qopmasını” [3, s.10] bildirir.

Belinskini Gertsendən qəti surətdə fərqləndirən Dostoyevski onun siyasi və ədəbi-tənqidi baxışlarını vəhdət şəklində araşdırmış, bu vəhdətdə tənqidçinin ziddiyyətlərini açıb göstərmişdir. “Əqli, elmi və realizmi hər şeydən üstün dəyərləndirən o (Belinski – M.T.), eyni zamanda hər kəsdən yaxşı anlayırdı ki, yalnız əql, elm və realizm sosial “harmoniya” deyil, ancaq qarışqa yuvası yarada bilər” [3, s.10]. Bir sosialist kimi Belinskinin ateizmdən başladığını söyləyən Dostoyevski onun üçün mənəvi dəyərlərin inkarının labüdlüyünü də vurğulamışdır.

“Mənim paradoksum” (1876) məqaləsində qərbçilərin və slavyanofillərin mübarizəsi problemi ilə bağlı Dostoyevski Belinskiyə müraciət etmişdir. İ.Ağayeva ədiblə tənqidçi arasındakı ziddiyyəti iki məsələ ilə əlaqələndirir. Tədqiqatçıya görə, Belinski, bir tərəfdən, sosializmin Qərb ideyası olduğunu dərinlən qəbul etmiş, digər tərəfdən, onun özü “rus həqiqətləri uğrunda döyüşçü” [4, s.40] olmuşdur. Məqalənin əvvəlində Dostoyevskinin Birinci Pyotrun islahatlarında yalnız mənfi cəhətləri gördüyünü bildirən İ.Ağayeva məqalənin sonunda ədibin bu ziddiyyəti aradan qaldırdığını söyləyir. “Dostoyevski “Paradoksdan nəticə” məqaləsində bu qənaətə gəlir ki, rus başlanğıcının qorunub saxlandığı “avropalaşmış rus sosialistləri və kommunarları” heç zaman avropalıya çevrilməyəcəklər. Belinski də Dostoyevskiyə bu cür rus qərbçisi təəssüratını bağışlayırdı” [2, s.125].

İ.Ağayevanı “Köhnə insanlar” məqaləsinin adı düşündürmüş, burada onu Dostoyevskinin kimi nəzərdə tutması məsələsi maraqlandırmışdı. Tədqiqatçı “yazıcının məhz “Qrajdanin” jurnalında işlədiyi müddət ərzində “köhnə insanlar”ın səciyyəvi təmsilçisi Stepan Trofimoviç Verxovenski romantik, estetik, gözəllik pərəstişkarı, eyni zamanda gözəlliyi dağıdan əsl şeytan Nikolay Stavroginin tərbiyəçisi və mənəvi hamisidir. “Köhnə insanlar” Belinski, Gertsen, Qranovski ölkənin və Dostoyevskinin taleyində dərin iz buraxmışdır” [2, s.126].

Növbəti “Nəsə şəxsi” məqaləsi N.Q.Çernişevski haqqındadır. Burada, İ.Ağayevanın fikrinə əsasən, Dostoyevski şərəf, ləyaqət və xeyirxahlıq anlayışlarının mahiyyətini açıqlayır. Vətəndaş edamına məruz qalmış, katorqaya göndərilmiş yazıcının heç vaxt ağına gəlməzdi ki, belə bir məqsədlə kimə isə pamflet yazsın. Dostoyevskinin “Timsah” hekayəsi mətbuat tərəfindən N.Q.Çernişevskiyə qarşı satira elan edilmişdir. “Siyasi baxışlarındakı fikir ayrılığı dürüst insana rəqibinin bəd-

bəxtliyini ələ salmaq üçün heç də bəhanə deyildir" [2, s.126]. Sosialist inancına aid məqalələrdə Dostoyevski bədii yaradıcılıq problemlərinə deyil, ideya ayrılığı, siyasi məsələlərə toxunmuşdur. Bu məcrada "Vlas" (1873) məqaləsi istisnadır. Nekrasov özünün xalqa yaxınlığı ilə Dostoyevskini maraqlandırmışdır. İ.Ağayeva qeyd edir ki, şair və Dostoyevskinin ideya-siyasi fikir fərqliliyi yazıçının Nekrasovu dahi kimi dəyərləndirməsinə mane olmamışdır. Dostoyevski ilk dəfə Nekrasovun yaradıcılığında dini motivlərin çoxluğuna fikir vermişdir. Yazıçı əmin idi ki, "son sözü bax elə bu "vlaslar" deyəcəklər" [3, s.34]. "Vlas" məqaləsində Dostoyevski rus xalqının dindarlığı, xalqın adını qəlbində daşdığı İsa Məsih, əzab-əziyyətlə günahlarını yumaq istəyi haqqında vacib məsələlərə toxunulmuşdur. Dostoyevski ilə həmfikir olan İ.Ağayevanın gəldiyi qənaət budur ki, xalqın günahları nə qədər ağır olsa da, Rusiyanın xilasını xalqdan gələcək.

"Xalqa məhəbbət haqqında", "Xalqla zəruri ünsiyyət" məqalələrində Dostoyevski öz fikir və ideyalarını həmişəlik xalqın taleyi ilə bağlamış rus ədəbiyyatının böyük rolunu təsdiqləmişdir. Dostoyevski yazır: "Təəccüblənməyin ki, mən birdən rus ədəbiyyatından danışmağa başladım. ... Ədəbiyyatımızın xidməti məhz ondadır ki, o, demək olar ki, bütövlükdə özünün ən yaxşı nümayəndələri və bizim bütün ziyalılarımızdan əvvəl, bunu özünüz də yəqin edin, xalqın həqiqəti qarşısında baş əymiş, xalqın idealarını həqiqi və gözəl qəbul etmişdir" [5, s.44]. Qeyd etmək lazımdır ki, Dostoyevski Nekrasovu dahi şair saysa da, "Gündəliyi"nin ayrı-ayrı hissələrində onun yaradıcılığına müxtəlif münasibət sərgiləmişdir. Nekrasovun "Rus qadınları" poemasının Dostoyevski tərəfindən təhlilini birmənalı qarşılamayan İ.Ağayeva yazır ki, knyagina Trubetskaya və M.N.Volkonskaya öz ərlərinin inqilabi, siyasi şücaətlərinə diqqət çəkirlər, şair öz qəhrəmanlarının xarakterlərini psixoloji cəhətdən həqiqətə uyğun şəkildə təsvir etmişdir, o, heç yerdə bədii yaradıcılıq qanunlarına xilaf çıxmamışdır. Qadınların möhkəm xristian mütiliyində Nekrasov ərlərinin fikirlərinə sarsılmaz inamı nümayiş etdirmişdir, onların səbri, məhəbbəti sayəsində dekabristlər otuzillik sürgün həyatını yaşaya bilmişdilər.

1877-ci ilə aid "Gündəliyi"nin ikinci fəslində bütövlükdə Nekrasovun xatirəsi, şairin qəbri üstündəki nitqi, onun "Bədbəxtlər" şeiri haqqında Dostoyevskinin fikirləri yer almışdır. Eyni ilin fevral, iyul-avqust aylarındakı qeydlərdə ədib L.N.Tolstoyun "Anna Karenina" romanını müxtəlif: dini, sosial-siyasi, mənəvi və bədii nöqtəyi-nəzərdən, rus-türk müharibəsinin hadisələrilə əlaqədə araşdırmışdır. "Mənəvi-dini aspektdə obrazların iki tipi verilmişdir: Vronski – Karenin və Stiva Oblonski – Konstantin Levin" [2, s.137]. Birinci tip insanlar, İ.Ağayevanın fikrincə, daha az cazibədardır və daha da maraqlıdırlar, lakin onlar müstəsna, qeyri-adi şəraitdə təsvir edilmişlər. İki rəqibin – ər və sevgilinin ölüm ayağında olan Annanın yatağının yanında yanaşı durması, onların barışması faktı həyatda, demək olar ki, heç rast gəlinməyən hadisələrdəndir. Dostoyevski Tolstoyun bu bədii ustalığına heyrətlənmişdir. "İkinci tip insanlar, Dostoyevskinin nöqtəyi-nəzərindən daha az maraqlıdırlar" [2, s.138], – deyər İ.Ağayeva yazmışdır. F.M.Dostoyevski Oblonski və Levini onların xalqa yaxınlıq dərəcəsinə görə qiymətləndirmişdir. Həmişə olduğu kimi, Allah və xalq Dostoyevski üçün həyatın, insanın, varlığın ölçü vahidinin dəyişməz qaldığı mənəvi zirvələrdir. Bu haqda İ.Ağayevanın da qeyd etdiyi kimi, yazıçı "Slavyanofillərin etirafı", "Paradoksalist" məqalələrində daha dərin və dəqiq mühakimələr yürütmüşdür.

N.V.Qoqol və F.M.Dostoyevskinin publisistikasında incəsənətə xüsusi yer ayrıldığını nəzərdən qaçırmayan İ.Ağayeva hər iki ədibin heykəltəraşlığa, rəssamlığa və musiqiyə aid məqalələrini araşdırmışdır. "Dostoyevski nəinki publisistikada ("Sərgi haqqında"), həm də bədii yaradıcılıqda ("İdiot" və s.) dəfələrlə rəssamlıq məsələlərinə müraciət etmişdir" [2, s.154]. "Sərgi haqqında" məqaləsində A.İ.Kuincinin "Valaam mənzərəsi", V.Y.Makovskinin "Bülbüllərin aşiqi", "Saray zəburçusu klirosda (kilsədə oxuyanlar üçün yerdə)", V.Q.Perovun "Ovçular düşərgədə", İ.Y.Repinin "Volqada yedəkçilər" və N.N.Genin "Xəlvət gecələr" əsərləri haqqında Dostoyevskinin maraqlı fikirləri mövcuddur.

"İdiot" romanında yazıçı hələ "Gündəliyi"ni yazmamışdan çox əvvəl dini mövzuda rəssamlıq məsələlərinə toxunmuşdur. Knyaz Mışkin Roqojinin evində alman rəssamı Kiçik Hans Qolbeynin

“Ölmüş Məsih” tablosunun surətini görmüş və şəklin ideyası Roqojinlə mübahisə edən Lev Nikola-yeviçi rıqqətə gətirmişdir.

İ.Ağayevanı məşğul edən növbəti məsələ Dostoyevskinin publisistikasında qadın, onun həyatda və cəmiyyətdə yeri məsələsidir. “Dostoyevskinin publisistikasında qadın məsələsinə müxtəlif aspektlərdən toxunulmuşdur: mənəvi, maarifçilik, sosial” [2, s.167]. Rus qadınları haqqında ədibin şəxsi fikirləri də əhəmiyyətlidir: “Bizim qadınlarda çox və daha artıq səmimiyyət, səbatlılıq, ciddilik və şərəf, həqiqəti axtarmaq və özünü qurban vermək əzmi nəzərə çarpır; rus qadınlarında bu xüsusiyyətlər həmişə kişilərə nisbətən daha yüksək olmuşdur. ...Qadınlar az yalan danışır, çoxları hətta heç yalan danışmır, yalan danışmayan kişilər isə, demək olar ki, yoxdur, – mən cəmiyyətimizin indiki anından danışırım. Qadın iş zamanı daha səbatlı, dözümlüdür; o, kişiyyə nisbətən daha ciddidir” [3, s.125]. Dostoyevski kimi Qoqol da qadın xarakterini kişi xarakterlə müqayisə etmiş və üstünlüyü birinciyyə verməmişdi.

Qadına sosial cəhətdən çox kəskin yanaşan Dostoyevski, tədqiqatçının da yazdığı kimi, bir-birilə əlaqədar olan qadın qəddarlığı və intihar məsələsini qaldırmışdır. “Dostoyevski üçün həyat ilahi vergidir və ona qəsd Allaha qarşı üsyandır” [2, s.170], – deyər İ.Ağayeva yazır. İmkanlı və təminatlı ailələrin cavan qızlarının özlərinə qarşı qəddarlığı yazıçını dəhşətə gətirmişdir. İyirmi yaşlı Pisarevanın, A.İ.Gertsenin qızı Yelizavetanın yaşamaqdan yorulması, darıxdığından intihar etməsi bu cür problemlərdəndir. Bu gənc qızlara qarşı ədib digər iki qızı – cavan dərzi Borisovanı və məsləhət üçün ona müraciət etmiş Sofya Yefimovna Luryeni qoyur.

Qoqol və Dostoyevski dünyagörüşündə qadın məsələsi təhsil problemi ilə sıx bağlıdır. Hər iki yazıçı əmindir ki, cəmiyyətin mənəvi inkişafı qadının təhsilindən asılıdır. Yazıçıların arasındakı otuzillik məsafəni nəzərə alsaq, onların təhsilin xarakterindəki və inkişafındakı fikir ayrılığını əsaslandırmaq bilərik. Qoqol romantik “Qadın” məqaləsində qadında ilahi başlanğıc olduğunu qeyd etmişdir. Qoqol qadını XVIII əsrin sonları – XIX əsrin əvvəllərində, Dostoyevski isə XIX əsrin ikinci yarısında təsvir etmişdir. “Dostoyevski təsdiqləyirdi ki, iş axtaran qadın tipi Rusiyanın inkişafı üçün vacibdir” [2, s.172]. Həyatda möhkəm mövqe tutmaq və öz yerini tapmaq məqsədilə qadına ali təhsil almaq lazımdır. “Ancaq elm onların suallarına cavab verər, zəkalarını qüvvətləndirər bilər” [4, s.53]. Publisistin qəti fikri belə idi.

İ.Ağayeva öz monoqrafiyasının son fəslində bildirir ki, hər iki yazıçının publisistikasının aparıcı mövzusu Rusiyadır: “Onlar üçün Rusiya İsrail kimi Allahın təqdir etdiklərindəndir” [2, s.173]. Ədiblər Rusiyanın xilasını pravoslavlıqda görmüşlər. Əgər Qoqol ayrı-ayrı insanları bir-birinə qarşı sevgisi bəsləyərək Allaha yaxınlaşmağa çağırırsa, Dostoyevski bütün xalqı Rusiyanın ruhunun mücəssəməsi saymışdır. Bundan əlavə “Seçilmiş yerlər”in və “Yazıçının gündəliyi”nin ümumi səciyyəvi bir xüsusiyyəti də vardır ki, bu da hər iki əsərdə Rusiyanın Qərblə müqayisəsidir. Tədqiqatçının haqlı olaraq qeyd etdiyi kimi, “bu fikir “Böyük inkvizitor haqqında əfsanə”yə də hopmuşdur” [2, s.179].

Həm Qoqol, həm də Dostoyevski Rusiyanın iki böyük və paytaxt şəhərləri haqqında eyni fikirləri söyləmişlər. Hər iki publisisti dövlətçilik ideyası düşündürmüşdür. İ.Ağayeva yazır: “Qoqol təsdiqləyirdi ki, Peterburqa bütün Rusiya lazımdır, Moskva isə Rusiya üçün zəruridir” [2, s.180]. Bu müqayisə mənəvi-sosial aspektin ehtivasıdır. İki paytaxt arasındakı ziddiyyətlərə baxmayaraq, “rus həyatının bu iki mərkəzi əslində bir mərkəzi təşkil etmişdir... Ruh yalnız bu iki şəhərdə deyil... həm də bütün Rusiyada vahid idi” [4, s.7]. Dostoyevskinin bədii yaradıcılığında Peterburq Rusiyanın düşünən beyni, Moskva isə onun vuran qəlbi kimi əks olunmuşdur. Realist yazıçının qəhrəmanları Peterburqda hansısa ideyaya yoluxur, cinayətlər törədir, Moskvada isə özlərini əxlaqlı, dürüst aparırlar.

N.V.Qoqolun və F.M.Dostoyevskinin pravoslavlığa və xalqa bəslədiyi münasibətini araşdıran İ.Ağayeva bildirir ki, hər iki yazıçı üçün dövlətin əsas idarə forması mütləqiyyətdir. Əgər Qoqol Rusiyanın nizamsızlığını “bahadır yuxusuna getmiş” [2, s.182] insanla əlaqələndirmişdirsə, Dostoyevski ölkənin böhran vəziyyətlərində xalqdan uzaq düşmüş ziyalıları günahlandırmışdır. “Rusiya-

nın sağalmasında o (Dostoyevski – M.T.), xalqla ziyalıların yaxınlaşması uğrunda yorulmadan iş aparmaqda görmüşdür” [2, s.182]. N.V.Qoqol və F.M.Dostoyevski pravoslavlığı rus milli köklərinə istinadən qəbul etmişdilər. Dostoyevski Rusiyada dövlətin kilsəyə tərəf dönəcəyi anının gələcəyini öncədən söyləmişdir.

Nəticədə İ.Ağayeva Qoqolun və Dostoyevskinin publisistik əsərlərinin, janr qanunlarına sadıq qalaraq, cəmiyyətlə mükəllimədən ibarət olduğunu bildirmişdir. N.V.Qoqolun “Seçilmiş yerlər” və F.M.Dostoyevskinin “Yazıçının gündəliyi” əsərlərinin nəşrindən əsryarımılıq bir zaman keçməsinə baxmayaraq, ədiblərin burada toxunduqları məsələlər hələ bu gün də öz aktuallığını itirməmişdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Гершензон М.О. Завещание Гоголя // «Русская мысль». Москва, СПб., 1909, № 5.
2. Агаева И.И. Публицистика Н.В.Гоголя и Ф.М.Достоевского («Выбранные места из переписки с друзьями» и «Дневник писателя»). Баку, «Kitab aləmi», 2006.
3. Достоевский Ф.М. ПСС в 30-ти томах, т. 21. Ленинград, «Наука», 1981.
4. Достоевский Ф.М. ПСС в 30-ти томах, т. 23. Ленинград, «Наука», 1981.
5. Достоевский Ф.М. ПСС в 30-ти томах, т. 22. Ленинград, «Наука», 1981.

THE PUBLICITY OF N.V.GOGOL AND F.M.DOSTOYEVSKY IN EXPLORATION OF I.AGHAYEVA

SUMMARY

I.Aghayeva is one of the Azerbaijani researchers studying the creativity of Gogol and Dostoyevsky, more precisely; she researches publicity of writers in terms of comparable-typology. She is the author who writes the monography of “The publicity of N.V.Gogol and F.M.Dostoyevsky (“Specific places from correspondences with friends” and “A Writer’s Diary”)” in this issue. One of the crucial points which is interested by I.Aghayeva is issues of social environment, heart and soul in Gogol and Dostoyevsky’s range of vision.

I.Aghayeva who finished her research declared that publicist works of Gogol and Dostoyevsky consist of debate with society loyal to the laws of the genre. Although it passes one and half a century from publishing the work of Gogol’s “Specific places” and Dostoyevsky’s “A Writer’s Diary” but issues they were dealing with in there today also keep their urgency.

ПУБЛИЦИСТИКА Н.В.ГОГОЛЯ И Ф.М.ДОСТОЕВСКОГО В ИССЛЕДОВАНИЯХ И.АГАЕВОЙ

РЕЗЮМЕ

И.Агаева – одна из азербайджанских исследовательниц, которая проанализировала творчество Н.В.Гоголя и Ф.М.Достоевского, а точнее публицистику писателей, на сравнительно-типологическом уровне. Она является автором написанной по этой теме монографии «Публицистика Н.В.Гоголя и Ф.М.Достоевского» («Выбранные места из переписки с друзьями» и «Дневник писателя»). Одним из заинтересовавших И.Агаеву вопросов была проблема среды, души и духа, а также проблема искусства и женщины в публицистике писателей. Подводя итоги своим исследованиям, И.Агаева заявляет о том, что публицистические произведения Гоголя и Достоевского, оставаясь верными законам жанра, являются диалогом их с обществом. Несмотря на полуторавековой промежуток от издания «Выбранных мест из переписки с друзьями» и «Дневника писателя», актуальность затрагиваемых проблем писателями и сегодня не потеряла свое значение.